

Legendinis kino ir teatro aktorius Antanas ŠURNA praradęs viltį, mato daug negerovių Lietuvos politiniame gyvenime, o labiausiai jam širdį drasko tautiečių emigracijos mastas, virtęs opiausia mūsų šalies problema. Dar ir todėl, kad darbo netekęs aktorius sūnus, kaip ir dauguma lietuvių, išvyko dirbti į Angliją. Ir jau dvejus metus svetur kalasi sau laimę. Ar jis kada nors sugrįš į Lietuvą? Aktoriui dėl to labai neramu. „Bijau, kad jis gali ir negrįžti“, - pusbalsiu prabyla garsus mūsų šalies aktorius.

Stasio Žumbio nuotr.

da tie reisai iš Londono. Kai iš ten atskrenda, jie atsiveža pinigėlių ir išmaitina tėvus, senelius. Pažiūrėkite į tuos, kurie išskrenda, pažiūrėkite, kaip jie išskrenda... Ir kokios nuotaikos jie išskrenda, kas juos išlydi. Ar jie nori išskristi, pasižiūrėkite. Be ašarų negali žiūrėti į tą, kaip aš vadinu, priverstinę emigraciją. Sovietai vežė į Sibirą, o čia išstumia savo vaikus iš Lietuvos...“

Turi išmirti karta

Ar aktorius dar turi vilties, kad kas nors gali pasikeisti Lietuvoje?

„Nėra tos lietuviybės, kuri kadaise buvo. Kai Veronika Povilionienė giedojo tas tautines giesmes, aš galvojau, kad po dešimt metų mes visi vaikščiosime su tautiniais rūbais. Nieko nėra. Kad ir kaip norėtusi, nebėra tos Lietuvos. Kad ir kokios būtų paskatos, tai yra nykstanti tauta. Viskas - mes esame pasmerkti“.

Ar nors kuo turi pasidžiaugti aktorius? Gal yra koks mažutis dalykėlis, kuris paglosto širdį ir priverčia nusišypsoti?

„Atvirai kalbant, manęs niekas nedžiugina. Dabar yra tokia nykuma, tokia juoduma. Nebent kas nors pasirodytų, nebent. Bet kol kas neturiu kuo džiaugtis. Taip sakant, kaip tarp vilkų atsirandi. Arba reikia vilku staugti, arba juos pradėti medžioti, arba bėgti nuo jų. Kito kelio nėra. Arba tave sudraskys, arba tu įlipsi į medį ir išsigelbėsi, arba juos išbaidysi. Vienas iš trijų variantų. Kadangi jokių kitų pasirinkimų neturiu, tai aš visai nenoriu pakliūti į tą rūją. Aš nusiplaunu nuo šito reikalo, atvirai visiems sakau, aš nedalyvauju tame daugiau. O visi kiti... Vienas galvoja pakliūti į Seimą ir praturtėti. Toks būtinai ką nors girs, ieškos, kaip į save atkreipti dėmesį, kažką žadės. Tai vadina ma populizmu. Dabar aš ir galvoju: jeigu reiktų man eiti balsuoti, aš tikrai nežinau, už ką man balsuoti. Gal kokių penkiolika žmonių ir suskaičiuočiau, kurie tikrai yra šio to verti, kurie išmano savo darbą.“

Pavyzdžiui, man labai patinka Julius Veselka, jis turi humoro jausmą ir yra ūkiškas žmogus, sako tiesą į akis. Yra dar keletas, o daugiau neturiu ką paminėti. Prisiminkime, kam keturiasdešimt metų Mozė žydus po dykumą vedžiojo. Žinote kam? Kad išmirtų. Kad išmirtų visi šitie seniai. Kol šitie perdylos neišmirs, tarp jų ir aš, niekas nepasikeis. Nieko nebus, kol neateis jaunimas, va tokie kaip tu. Dar reikia keturiasdešimt metų, kaip Mozei, o praėjo tik dvidešimt. Dar mes mažiausiai dešimt metų klaidžiosime po dykumą. Esu įsitikinęs, šita karta turi išmirti. Jie turi prisistatyti pilių, namų, vilų ir tose vilose numirti. Tik tada, kai jų vaikų vaikai grįš iš užsienio ar kai jauni žmonės pradės eiti į politiką, tada kažkas pasikeis. Dabar nieko nebus. Dabar visi eina prisivogti, praturtėti, ir viskas. Manęs klausia, kodėl neinu į Seimą. Sakau: aš ateisiu ir pradėsiu vogti. Nenoriu...“

Aktorius Antanas Šurna: „Bijau, sūnus nebegrįš...“

R Deimantė ZAILSKAITĖ
„Respublikos“ žurnalistė

Verkia dėl emigrantų

Vieni Lietuvą palikusius tautiečius smerkia, kiti už juos meldžiasi, kad Dievas jiems nušviestų kelią į tėvų žemę. O kaip į emigrantus žiūri aktorius A.Šurna? „Aš verkiu, - prisipažįsta jis. - Ma-

no sūnus Anglijoje dirba. Čia išmetė iš darbo, išvažiavo į Angliją ir ten antri metai jis dirba kažkokioje spaustuvėje. Ir kai nuvažiuoju jo pasitikti į Karmėlavą, tai aš, garbės žodis, apsiverkiu... Išvažiuoja vaikai su kuprinėlėmis - visi aštuoniolikmečiai, o juos išlydi artimieji. Išvažiuoja tautos žiedas, genetinis fondas. Jiems reikia čia pasilikti ir vaikus gimdyti, čia, Lie-

tuvoje, suprantate? O jie išvažiuoja ten. Ir tikriausiai jie negrįš. Baigs mokslus, susituoks, susilauks vaikų. Paskui iškilis dilema: ar leisti vaikus mokytis angliškai ir išvis nebegrįžti, ar grįžti čia, jeigu kažkas pagerės? O jeigu nepagerės - tikrai negrįš. Liūdna man ir graudu. Tik tiek“.

Bet gal dar nėra viskas prarasta. Gal praėjus keleriems sun-

kiems metams mūsų šalyje pakils ekonomika, atsiras darbo vietų ir emigrantai krausis kuprines, kad grįžtų namo į Lietuvą. O su jais kartu grįš ir aktorius A.Šurnos sūnus...“

„Aš bijau, kad ne. Bijau, kad ne... - optimizmu netrykšta garsus aktorius. - Nuvažiuokite į Karmėlavos oro uostą ir pažiūrėkite į emigrantus. Ne kai atskren-

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2011

Vertybė gali būti:

- ⊗ ŽMOGUS – AMŽININKAS
- ⊗ ŽMOGUS – ISTORINĖ ASMENYBĖ
- ⊗ ISTORINIS FAKTAS
- ⊗ REIŠKINYS, GARSINANTIS LIETUVĄ
- ⊗ DAIKTAS, OBJEKTAS

Surinkime, įvardykime ir išsaugokime tai, kas vertinga ir brangu!

Siųskite savo istorijas, o mes pasistengsime, kad apie jas išgirstų visa LIETUVA.

www.respublikosvertybes.lt

RESPUBLIKA ZONTA

Politinė provokacija ar pedagoginė nekompetencija?

Šį pokalbį paskatino „Respublikos“ publikacijos, kuriose kalbėta apie pensijų reformą. Nuomonių apie ją yra visokių, tačiau kiečiausia nuskambėjo iš Lietuvos didžiosios scenos legendos aktorius Antano Šurnos lūpy, kuris dabartinę pensijų reformą pavadino paprasčiausiu Lietuvos pensinio amžiaus gyventojų genocidu. Tad ar yra šiuose žodžiuose tiesos? Ir apskritai kur link einame ir kokių tikslų siekiame su esama socialinio draudimo sistema Lietuvoje?

I šiuos bei kitus klausimus ir pabandysime atsakyti šios dienos ŽALGIURIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskusijoje, kurioje dalyvauja Vilniaus universiteto docentas socialinių mokslų daktaras Teodoras MEDAIŠKIS, profesorius Povilas GYLYS, ekonomistas Vladimiras TRUKŠINAS ir Seimo narys Kęstutis DAUKŠYS. Diskusiją veda žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Teko kalbėti su mūsų gerbiamu aktoriumi Antanu Šurna, tačiau jis sakė negalėsiąs dalyvauti dėl sveikatos ir paprašė perduoti savo žodžius; sako, siūlyčiau taip: kai sukanka 70 metų, įeina dvi tautiniai drabužiais apsirengusios lietuvaitės, viena atneša kalio cianido tabletę, kita - vandens užsigerti. Vienu žodžiu, pensininke, tau jau viskas.

T.MEDAISKIS: Aišku, tokie žodžiai padiktuoti emocijų. Jos kyla dėl to, kad pensijos Lietuvoje tikrai labai mažos. Ką būtų galima padaryti, kad jos būtų didesnės? Pensijų sistema iki šiol buvo reformuota mažiausiai du kartus. Dabar kalbama apie trečią reformą. Reikėtų konkrečiau apsibrėžti, apie ką mes norime kalbėti. Ar apie kaupiamuosius fondus, kurie dabar, ekonomikos recesijos atveju, vertinami kontroversiškai ir pastaruoju metu atrodo gana liūdnei. Ar apie tai, ką dabar valdžia ketina daryti.

G.JAKAVONIS: Mes daugiau kalbėsime apie kaupiamuosius pensijų fondus.

T.MEDAISKIS: Per reformą, kai buvo įsteigti kaupiamieji pensijų fondai, bandyta padalyti atsakomybę už socialinę apsaugą senatvėje tarp valstybinio ir privataus sektoriaus. Išties niekas negali tiksliai pasakyti, ar „Sodros“, ar kaupiamoji sistema gali užtikrinti didesnes pensijas senatvėje. Ne-

aišku, kokios bus investicijų pasekmės ir kiek tie fondai uždirbs. Fondams pradėjus veiklą, situacija atrodė gera, dabar prasta. Dėl „Sodros“ irgi neaišku, ką politikai pridirbo. Jei yra 7 milijardų skola, tai ką „Sodra“ gali užtikrinti? Buvo griežtai sutarta, bet nebuvo įforminta kategorišku įstatymu, kad pusė lėšų, kurių „Sodra“ netenka dėl to, kad dalis pinigų pervedama į kaupiamąją sistemą, socialiniam draudimui bus kompensuojama iš valstybės biudžeto, kitaip tariant, kompensuojama pensininkams. Deja, to susitarimo nebuvo laikomasi. Kai „Sodra“ turėjo gana didelį perteklių - per milijardą, Finansų ministerija nusprendė nebe kompensuoti. Iš esmės pradėta elgtis ne pagal nustatytas taisykles. Prasidėjus recesijai dabartinius pensininkus teko gelbėti būsimųjų pensininkų sąskaita. Tada visiškai pagrįstai buvo sumažintos įmokos į kaupiamuosius fondus, kad būtų išgelbėta socialinio draudimo sistema. Dabar lyg ir siūloma grįžti prie didesnės įmokos kaupiamajai sistemai, bet jau ne dabartinių pensininkų sąskaita.

PGYLYS: Noriu pasiūlyti išplėsti diskusijos ribas. Esu makroekonomistas. Nesu didelis pensijų specialistas, bet galiu kalbėti remdamasis bendrais ekonomikos principais. Man atrodo, kad mūsų šalyje griauamas kartų solidarumas. Kitaip sakant, solidarumas tarp kartų galėtų būti realizuojamas, kai dirbanti karta išlaiko jau nebedirbančią kartą. Jei nacionalinis produktas didesnis, tai galimybės tą solidarumą materializuoti yra didesnės. Geriau išplėtotą ekonomika leidžia daugiau skirti pensininkų išlaikymui. Be to, tas senatvės saugumas iš dalies yra viešas, iš dalies privatus paties žmogaus interesas. Taip jau gyvenime yra, kad žmogus pats rūpinasi artėjančia senatve, kaupia savo indėlius. Ačiū Dievui, Lietuvoje dar nėra išnaikinta ir šeimyninio solidarumo forma. Tėvams

mes padedame. Tokia jau yra tradicija. O kas įvyko Lietuvoje? Pirmiausia „Sodros“ sistema buvo paniekinta pavadinant ją finansine piramide. Tai yra visiškai nepelnytas apibūdinimas. „Sodra“ turi vieną didelį pranašumą. Vieną dieną surinkome pinigus, kitą dieną galime juos išdalyti. Tai didelis dalykas. Aišku, „Sodra“ turi ir silpnybių, apie kurias jos priešai yra daug prikalbėję. Bet tai jokiū būdu ne finansinė piramidė. Kaupimas per privačius pensijų fondus yra rizikingas. Tą bandau pasakyti kokių dešimt metų ir niekaip nesulaukiu reakcijos. Privatus pensijų fondas paima iš „Sodros“ viešuosius pinigus, kurie skirti viešam reikalui, pensininkų išlaikymui, ir privatizuoja. Be jokios viešosios naudos. Gal kada nors tai bus išgirsta. Viešieji pinigai turi būti skirti viešiesiems reikalams. Viešas reikalas yra padėti se-

nau, kad „Sodros“ pinigų privatizavimas yra antikonstitucinis ir neracionalus.

G.JAKAVONIS: Kad ir kaip būtų, privatūs fondai yra verslas, siekiantis savo naudos ir šis verslas gali bankrutuoti.

PGYLYS: Po trisdešimties metų tų fondų gali nelikti. Gal net po penkerių ar dešimties metų.

V.TRUKŠINAS: Iš tikrųjų tai, ką vadiname reforma, mano supratimu, yra finansinė avantiūra. Nors viena jos nuostata teisinga - kai siūloma įvesti apskaitos vienetus, gyventi pagal išgales. Iš tikrųjų pensijų sistema arba fondas privalo gyventi pagal turimas pajamas. Jeigu tų pajamų trūksta, visi turi žinoti, kad jų pensijos bus mažinamos. Jei kalbėtume apie „Sodros“ reformos gaires - nesuprantu, kam reikėjo šio, atsiprašau, avantiūrizmo, pri-

kaimą socialinį draudimą, bet neparuos savo produktų, bankrutuos ne tik jis, bet ir visi, kurie turi gauti tuos mokesčius. Socialinio draudimo fondo mokesčiai - tai tas pats pridėtinės vertės mokesčiai (PVM), tik už PVM kovojama, kad jo niekas neišgrobstytų, o už pensijų fondą nekovoja.

T.MEDAISKIS: Pažiūrėkite - gražiose Vertybinių popierių komisijos ataskaitose apie sėkmingą pensijų fondų veiklą nėra vieno rodiklio. Klausiu jų, kodėl jūs nekalbate apie infliaciją. Atsako: mums tai nenaudinga. Apie infliaciją ir jos padarinius niekas nešneka. Aišku, „Sodra“ nuo infliacijos nenukenčia. Ji kaip Osta-pas Benderis: šiandien - pinigai, rytoj - kėdės. Ji tuoj pat viską išdalija. O pensijų fondai kaupia. Ir jie būsimiems pensininkams jau dabar grąžina tiek pinigų, kiek lieka, pasiėmę sau, kiek patiems reikia. Niekur neskelbiamas balansas, kiek „Sodra“ per metus sumokėjo į privačius fondus, kiek privatūs fondai išmokėjo kažkam, koks likutis, ar tas likutis padidėjo, ar ne.

PGYLYS: Turiu kolegą, kuris į pensijų fondą įnešė dvidešimt tūkstančių litų. Ateina jis pas mane ir rodo lapelį, kad iš tų pinigų liko tik dešimt tūkstančių. Tai buvo prieš pusantrų metų. Suprantu, gal dabar ta vertė truputį pakilo, kai rinka atsigavo.

K.DAUKŠYS: Buvo įvykdyta stambi vagystė. Manau, stambiausia iš tų, kurios buvo įvykdytos Lietuvoje. Iš žmonių paimti pinigai buvo sukšti į privačias įmones, tačiau už tai niekas neatsako. Jei valstybė būtų apsisprendusi, kad „Sodros“ mokesčiai nuo 30 proc. bus mažinamas iki 27, o jūs tuos 3 proc. galite patys padėti į fondus, jei norite, žmonės būtų atidžiau žiūrėję, kur patenka jų pinigai. Dabar žmogui tas pats, ar valstybė tuo pinigų pasidės pas save, ar nuleis į fondus. Antra, tuos pinigus nuleido į fondus, bet jų niekas nekontroliavo. Pasakykime atvirai, valstybė visai neprižiūrėjo, kur tie pinigai investuojami. Paklausiu, kas kontroliavo, kiek fondai tų pinigų investavo į Lietuvą. Suprasčiau, jei tie pinigai būtų investuojami į Lietuvos įmones, Lietuvos ekonomiką. Dabar jie buvo išvežti, jais buvo stimuliuojama kitų valstybių

► Pensininkų padėtis yra tokia skurdi, nes pinigai, kurie turėtų patekti į pensijų sistemą, ten nepatenka

Teodoras MEDAIŠKIS
Vilniaus universiteto docentas socialinių mokslų daktaras

niems žmonėms oriai gyventi. Aišku, pagal mūsų bendrąsias galimybes. Čia jau nieko neišrasi. Tačiau mes paimame penktadalį „Sodros“ pinigų, privatizuojame, atiduodame į pensijų fondus, tikėdamiesi, kad galbūt individas gaus kokią nors naudą. Bet tai rizikinga. Pavyzdžiui, prieš keletą metų Dou Džonso indeksas siekė 14 tūkstančių punktų, o per krizę smuko iki 7 tūkstančių. Šis indeksas yra sudarytas pagal trisdešimties stambiausių Amerikos firmų akcijų vertę. Kitaip tariant, jeigu privatūs pensijų fondai investavo į tų trisdešimties korporacijų akcijas, jų investicijų vertė smuko perpus. Tautai to niekas neaiškina. Dabar Dou Džonso indeksas siekia tik 11 tūkstančių punktų. Vadinasi, tų, kurie įsigijo akcijų, kai indeksas buvo 14 tūkstančių punktų, santaupos sumažėjo. Dabar jos dar nepasiekė to lygio, kuris buvo. Vadinasi, mes paleidome pinigus į finansinių rinkų kazino, kur galima išlošti, bet galima ir pralošti. Ma-

imti tas gaires, kai balandžio mėnesį Socialinės apsaugos ir darbo ministerija išplatino pertvarkos įgyvendinimo priemones. Ten aiškiai parašyta, kad pensijos visiems - ir būsimiems, ir esamiems pensininkams - bus skaičiuojamos apskaitos vienetais - AV. Aš juos vadinu „aviais“, „aviniais“. Klausimas, ar čia kokia nors pensininkų valiuta bus įvedama? Ta nuostata teoriškai ir gyvenimiškai teisinga. Šitie pensijų dydžiai - „aviniai“ - bus stabilūs, nekintami. Keisis jų kaina. Priklausomai nuo to, kiek fonde turime pinigų. Pasakykime žmonėms paprastai: pinigų yra tiek, kiek yra, jūs gaunate 800 litų pensijos, bet mokėsime tik 70 procentų. Pasakykime žmonėms tiesą, kad ir esamos pensijos bus perskaičiuotos, o ne mulkiname visokiais „aviniais“. Kitas klausimas. Nekalbama apie tai, iš kur „Sodros“ pinigai. O tai yra vieši, visų mūsų sumokėti pinigai. Mes, pensininkai, irgi už tai mokame. Jeigu verslininkas įskaičiaivo į

ekonomika, ne Lietuvos. Lietuvoje, kadangi aukšti „Sodros“ mokesčiai, žmonės dalį atlyginimų gavo vokeliuose. Vadinasi, vėl „Sodra“ nepririnko pakankamai pinigų. Esu prof. P.Gylio studentas. Jis buvo tai išaiškinęs jau prieš dvidešimt metų. O šiandien niekas valstybėje nesugeba susigaudyti, kad taip yra. Mes paremiame tuos, kurie ir taip turtingiausi. O atimame iš žmonių, kurie patys skurdžiausi. Šnekėkime apie tai. Kurie uždirba po 18, po 20 ar 26 tūkstančius litų algos, tai jiems tie fondai penktoje vietoje. Jie patys sau senatvei sukauptos kitokiose vietose ir kitokiais būdais. Manau, kad valstybėje už šį dalyką kažkas turėtų būti atsakingas. Žmonių pinigai buvo neatšakingai iššvaistyti.

PGYLYS: Kaip bausmė galėtų būti pavardžių paviešinimas. Kas savaite. Nesvarbu, kokia partija.

G.JAKAVONIS: Ar visada Lietuvoje reikia surasti kokį nors tarpininką? Lyg ir būtų galima išsiversti be tų privačių fondų. Mokesčiai surenkami, egzistuoja valstybė, yra „Sodra“.

T.MEDAISKIS: Tarpininkas tarp dirbančiosios kartos ir pensininkų kartos vis tiek turi būti - ar „Sodra“, ar iš dalies fondai, iš dalies „Sodra“.

G.JAKAVONIS: Kodėl „Sodra“ negali būti viena pati?

T.MEDAISKIS: Aš jau kalbėjau apie tai. Manys, kad nėra visai aišku, ar per „Sodra“, per atskaitymus nuo dirbančiųjų atlyginimo gali būti aprūpintas didesnis pensininkų skaičius, gali būti didesnės pensijos, ar vis dėlto investicinė veikla gali duoti tam tikros naudos. Žvelgiant į ilgalaikę perspektyvą, atrodo, kad kaupiamos lėšos gali užtikrinti šiek tiek didesnę pensijų augimą nei darbo užmokesčio didėjimas. Nes „Sodros“ pensijas „maitina“ darbo užmokesčiai. Iš esmės jos yra susietos su dirbančiųjų skaičiumi ir jų darbo užmokesčiu. Be to, buvo sukeltas labai stiprus ažiotažas visuomenėje. Jeigu pažvelgtumėte į to meto, kai buvo svarstomas pensijų fondų steigimo klausimas, žiniasklaidą, pamatytumėte, kiek buvo visokiausių šauksmų. Valdžia buvo stipriai atakuojama, kad visas pasaulis fondus turi, net lenkai ir vengrai turi, o Lietuva yra atsilikusi ir nieko nedaro. Žmonės buvo bauginami, kad pensininkai Lietuvoje neturi ateities. Spaudimas buvo daromas ir Seimui, ir Vyriausybei. Tačiau grįžkime prie reikalo esmės. Nėra kategoriškai įrodyta, kad viena ar kita pensijų sistema yra geresnė. Jeigu dabar staiga atsigautų visos ekonomikos, įvyktų stebuklas ir prasidėtų didžiulis augimas, mes susirinktume ir diskutuotume, kodėl taip mažai nukreipiama pinigų į pensijų fondus. Taigi fondai tokį augimą užtikrina. Dar norėčiau pabrėžti, kad nelaikyti to žmonių pinigų privatizavimu. Pinigai nėra atiduoti valdytojų nuosavybėn. Tai yra tų pensijų fondų dalyvių nuosavybė, tik ji patikėta tvarkyti kitiems. Kalbant apie rizikingumą, kai ištiko recesija, „Sodra“ neteko pajamų,

► Baikime tą privačių pensijų fondo avantiūrą ir pavadinkime ją būtent tokiu žodžiu

Vladimiras TRUKŠINAS
Ekonomistas

nes sumažėjo dirbančiųjų atlyginimai, daugelis neteko darbo. Dėl to teko mažinti pensijas. Fondų aktyvų vertė taip pat nukentėjo. Todėl rizika egzistuoja abiejose sistemose, tik ji skiriasi.

K.DAUKŠYS: Kai pažiūriu į sąrašą, kam tie pinigai atiteko, tai suprantama, iš kur buvo pinigų reklamai.

G.JAKAVONIS: Na, negali eilinis žmogus būti tiek apsiskaitęs ir sekti įstatymus, kad galėtų žinoti visus pasirinkimus. O ta propaganda - tai spaudimas žmonėms vienaip ar kitaip pasirinkti, viską aiškinant miglotai arba piešiant rožinėmis spalvomis. Tai iš kur atsiranda tos lėšos, kuriomis vykdomas spaudimas per žiniasklaidą, užsakomos reklamos?

PGYLYS: Duomenų iš Lietuvos neturiu, tačiau tarptautinėje spaudoje radau, kad lenkai, vykdydami dar drastiškesnę pensijų reformą, propagandai išleido dešimt milijonų dolerių. Bet aišku, kad tie doleriai atsipirks su kaupu, nes Lenkija didelė valstybė. Kalbama apie milijardines sumas. Pavyzdžiui, vengrai dabar nacionalizavo antrosios pakopos pensijų fondus. Paaiškėjo, kad jie buvo sukaupe dešimt milijardų eurų. Tik per keletą metų.

VTRUKŠINAS: Teisingai padarė.

PGYLYS: Tai dešimt milijardų ir dešimt milijonų propagandai.

T.MEDAISKIS: Sakoma, kad nacionalizavo, bet jie tiesiog perkėlė žmonių pinigus iš bankų sąskaitų į socialinio draudimo sistemą. Sumažino bankinės arba fondų sistemos įsipareigojimus būsimiems pensininkams ir padidino dabartinių pensininkų finansavimą. Tai yra perkėlė pinigus iš vienos vietos į kitą. Nėra taip, kad paėmė buožę ir išbuožino.

G.JAKAVONIS: Tuomet paklausiu labai dalykiškai. Jei jie pamatė, kad eina neteisingu keliu, ir padarė išvadas, tai kodėl mes iš jų klaidų nepasimokome?

T.MEDAISKIS: Nežinau, ar neteisingu keliu. Mėginkime klausiti žmonių, ar vis dėlto jie mano, kad dalis pensinių įsipareigojimų turi būti vykdoma per fondų sistemą. Gal patys žmonės nori, kad dalis įmokų patektų į kaupiamuosius fondus.

PGYLYS: Niekas nepasirūpina prieš privatų kaupimą, jeigu žmogus pats apsisprendžia. Bet ne dezinformacijos sąlygomis. Aš nesu prieš. Jeigu žmogus turi pinigų, nori investuoti, jis gali laikyti indėlį, gali eiti į privatų pensijų fondą. Tai jo asmeninis sprendimas. Iš tikrųjų laisvoje visuo-

menėje neturėtume trukdyti. Kas kita, kai paimami viešieji pinigai, kurie jau yra viešųjų finansų sistemoje, ir perkeliama į privačius pensijų fondus.

VTRUKŠINAS: Nusikaltimas.

PGYLYS: Kadangi mes, kaip mokesčių mokėtojai, turime kompensuoti tai, kad „Sodra“ neteko tam tikros pinigų sumos. Dar baisiau, kad iki šiol pensininkai nesuvokia, kad jų pensijos galėtų būti didesnės, jei ne antroji pensijų pakopa. Nesuprantu, kur pensininkų organizacijos?

K.DAUKŠYS: Labai teisingai profesorius Gylys pasakė. Jeigu pats žmogus asmeniškai nori investuoti, prašom. Dar nemačiau nė vieno pasyvaus investuotojo, kuris būtų iš tokio investavimo išlošęs. Visą laiką išlošia tie, kurie tuos jų pinigus surenka ir tais pinigais žaisdami uždirba sau dar didesnius pinigus. Tai jūs atsakykite, ar labai žmonėms rūpi, kas ten, pavyzdžiui, už Nemenčinės 10 hektarų sklype stotysis fabrikėlį. Lietuvos žmonėms nelabai rūpi. Bet jeigu kiekvieno žmogaus asmeniškai paklausite, ar tu leistum, kad iš tavęs atimtų arą tavo sklypo, tuomet atsirastų daug prieštaravimų. Lygiai taip pat buvo su pensijų fondais padaryta. Vis tiek valstybė tuos pinigus surenka. Kaip ji paskirsto, žmonėms neįdomu, jų alga nuo to nepadidėja. Užtuot surinktus pinigus išleisdui viešiesiems reikalams, valstybė nusprendė dalį jų skirti privatiems interesams. Kitas žmogus net nežino, kur tie pinigai yra. Ir dar, valstybė neprižiūrėjo. Tai jeigu paėmė tuos pinigus, iš visų kišenės surinktus, atidavė į privačius rankas, tai būk geras, prižiūrėk, kaip jie investuoti, kokį pelną duoda. Tokios kontrolės nebuvo. Kas atsakingas? Ministras, Seimas, premjeras? Niekas neatšakingas.

PGYLYS: Jeigu įvyks dar viena finansų krizė, žmonės tikrai negaus savo pensijų iš antrosios pakopos fondų. Tačiau jie susirinks ne prie pensijų fondų, jie ateis prie Seimo ir Vyriausybės. Naudą iš tokios pensijų sistemos gauna ne eilinis pilietis, kuris rizikuoja gauti mažesnę pensiją. Didžiausią naudą gauna tie pensijų fondai, kurie beveik niekuo nerizikuoja. Bet kokiu atveju jie nieko nepralošia, nes viską gauna dykai.

VTRUKŠINAS: Paprognozuokime, kaip ta pensijų reforma, kurią aš pavadinau avantiūra, vyks toliau. Dabar, 2011 metais, bus atkurta senos pensijos. Tam iš biudžeto bus mesta solidi pinigų suma, aišku, pasiskolinta. Prieš Seimo rinkimus pensininkai bus pamaloninti, nors biudžetas braška. Paskui, 2011 metų pabaigoje arba nuo 2012 metų, bus įvesti „avinai“. O tada jau tos padidintos pensijos bus mokamos likutiniu principu. Tai yra ką turime, tą ir gauname. Tuomet pensiją „avinais“ turėsime gražią, tačiau jos vertė galbūt sieks tik 60 ar 70 procentų nustatyto dydžio. Štai kas ketinama daryti, tačiau apie tai nekalbama žmonėms. Man keista prezidentės pozicija grąžinti pensijas. Dar daugiau - bu-

vo reikalaujama kompensuoti prarastas pensijas, tačiau nieko nekalbama apie šaltinius.

T.MEDAISKIS: Norėčiau pasakyti dėl grąžinimų. Tai labai svarbi tema. Socialinio draudimo įstatyme yra pasakyta, kad jei visuomenei trūksta lėšų, tai valstybė duoda jai tas lėšas. Arba didina įmokų tarifus. Bet duoda lėšas, o ne skolina. 7 milijardai dabar laikomi „Sodrai“ paskolinti su palūkanomis. Jeigu tuos 7 milijardus išmanęs, kaip būsimo pensininko, pradės išskaičiuoti, o jeigu dar Konstitucinis Teismas priteis, kad reikia grąžinti pensijų fondams, kas jiems nesumokėta, ir dar yra visokių nebaigtų grąžinimų ir t.t., - tai aš pensijos visai neturėsiu. Todėl manau, kad dabar net už visą tą fondų klausimą yra kur kas svarbiau vieną kartą pripažinti šiuos 7 milijardus valstybės skola ir visiems bendromis jėgomis tą skolą vienaip ar kitaip padengti. Dabar paimti ir išieškoti šiuos 7 milijardus iš būsimo pensininkų tikrai būtų nusikaltimas.

PGYLYS: Mano supratimu, dar 4 milijardai neteisėtai, antikonstituciskai paimti iš viešųjų finansų. Jie turi būti grąžinti „Sodrai“, iš 7 liks 3.

VTRUKŠINAS: Teisingai. Tokių siūlymų jau buvo.

T.MEDAISKIS: Ta dalimi, 4 milijardais, sumažės įsipareigojimai būsimiesiems pensininkams iš fondų ir padidės „Sodros“ įsipareigojimai dabartiniams pensininkams, tai yra tam tikras perkėlimas iš būsimojų kartų į dabartines kartas. Gal taip ir reikia, nes dabartinės pensijos yra mažos. Bet prognozuojamos ir skaičiuojamos ir būsimo pensijos.

K.DAUKŠYS: Apie fondus galime šnekėti ilgai ir nuobodžiai. Klausimas kitas. „Sodrai“ trūksta pinigų. Dėl to pensininkai dabar gauna mažesnes pensijas. Dirbantys pensininkai gauna dar labiau sumažintas pensijas. Pagrindinis valstybės uždavinys šiuo metu turėtų būti darbo vietų kūrimas. Nes viena darbo vieta - tai 300 litų į „Sodros“ biudžetą kas mėnesį. Vadinasi, per 3 tūkstančius litų kasmet. Galime apskaičiuoti, kiek

pinigus investuoti į savo ekonomiką, darbo vietų kūrimą ir žmonių atlyginimų didinimą.

T.MEDAISKIS: Bijau, kad jei fondai būtų investavę į Lietuvos ekonomiką, tai rodikliai būtų buvę dar blogesni. Visų pirma šešėlis Lietuvoje yra didžiulis. Pas mus per viešąjį sektorių ir per socialinės apsaugos sistemą pereina kur kas mažesnė bendrojo vidaus produkto dalis, nei įprasta Europoje. Taip yra ir dėl mūsų valdžios nesugebėjimo išieškoti mokesčių, ir dėl mūsų pačių verslininkų darbavimų elgesio, kai neparodomas tikrosios pajamos ir nevykdomi atskaitymai. Dėl to pensininkų padėtis yra tokia skurdi, nes pinigai, kurie turėtų patekti į pensijų sistemą, ten nepatenka.

G.JAKAVONIS: Man užkliuvo vienas profesorius Povilas Gylys pasakymas, kad labai gerai, kai tėvams padeda vaikai. Žinau, kad dabar yra labai daug pensininkų, kurie padeda savo bedarbiams vaikams. Ką pirmiausia siūlytumėte daryti?

PGYLYS: Čia ilgo atsakymo reikalaujantis klausimas. Ir vaikai padeda tėvams, ir tėvai - vaikams. Iš tikrųjų solidarumas šeimoje Lietuvoje nėra visai sunaikintas. Tik tiek galiu pasakyti. Ir tai gerai. Tik nereikia reaguoti į tai, ką mums siūlo Laisvosios rinkos institutas - apskritai grįžti į XVIII a. ir atsakyti socialinio draudimo, socialinės apsaugos. Otas fon Bismarkas (Otto von Bismarck), protingas žmogus, nebūdamas komunistas įvedė socialinės apsaugos sistemą. Manydamas, kad kiekvienas dirbantis žmogus, ne tik kareivis, prisideda prie Tėvynės, jo atveju Vokietijos, klestėjimo, todėl, sulaukęs senatvės, jis turi teisę į pensiją. Problema yra tokia, kad esame paskendę smulkmenose, neturime didžiojo vaizdo. Ir Lietuva nevykdo makroekonominės politikos, kuri skatintų verslą. Todėl mes turime problemų visur, taip pat ir pensijų sistemoje. Kol nepasikeis mąstymo būdas - o jis nepasikeis, kol nepasikeis politinio elito kokybė - niekas esmingai nepasikeis.

► Dar nemačiau nė vieno pasyvaus investuotojo, kuris būtų iš tokio investavimo išlošęs

Kęstutis DAUKŠYS
Seimo narys

darbo vietų mums trūksta, kad tą deficitą panaikintume. Kalbant apie darbo vietų kūrimą pirmiausia derėtų galvoti, kaip sudaryti tam tinkamas sąlygas, kad Lietuvos įmonės būtų konkurencingos pasaulyje, kad Lietuvoje žmonėms apsimokėtų steigti įmones. Jeigu žinote, lietuviai Europoje dabar užima paskutinę vietą pagal norą kurti verslą. Tokį norą turi tik 4 procentai mūsų šalies gyventojų. Štai tiek mes pasiekėme per dvidešimt metų, kad lietuviai iš versliausių Sovietų Sąjungoje pasidarė patys neversliausi. Kokį biurokratinį mechanizmų reikėjo prikurti, kad žmonėms tarsi su pagaliu buvo atmuštas noras kažką daryti. Tad visos tos šnekos apie tai, kad daugiau ar mažiau pinigų reikėjo perversti į vienus ar kitus fondus, yra labai svarbios, bet pirmiausia mums Lietuvoje reikia apsispręsti, ar mus išlaikys Europos Sąjunga ir mes gyvensime iš skolintų pinigų ar mums reikia

VTRUKŠINAS: Paprastais žodžiais, baikime tą privačių pensijų fondo avantiūrą ir pavadinkime ją būtent tokiu žodžiu. Antra, emigrantai. Jie dabar padeda ekonomikai valgydami mūsų dešras ten. Eksportą skatina. Jų skaičius jau 600 tūkstančių, ne mažiau. Jų tėvai čia naudojami „Sodros“ paslaugomis, o jie, vaikai, mokesčių nemoka. Jie tiesiog perveda po milijardą per ketvirtį. Ir tie pervedimai didės. Ir ačiū Dievui, kad jie didžia dalimi moka už būstų kreditus. Priešingu atveju čia pasipiltų bankrotai ir tragedijos. Kaip iš jų išreikalauti socialinio draudimo mokesčius, t.y. lėšas jų tėvams išlaikyti?

Parengė Milda JUODAKIENĖ

► Jeigu įvyks dar viena finansų krizė, žmonės tikrai negaus savo pensijų iš antrosios pakopos fondų

Povilas GYLYS
Profesorius

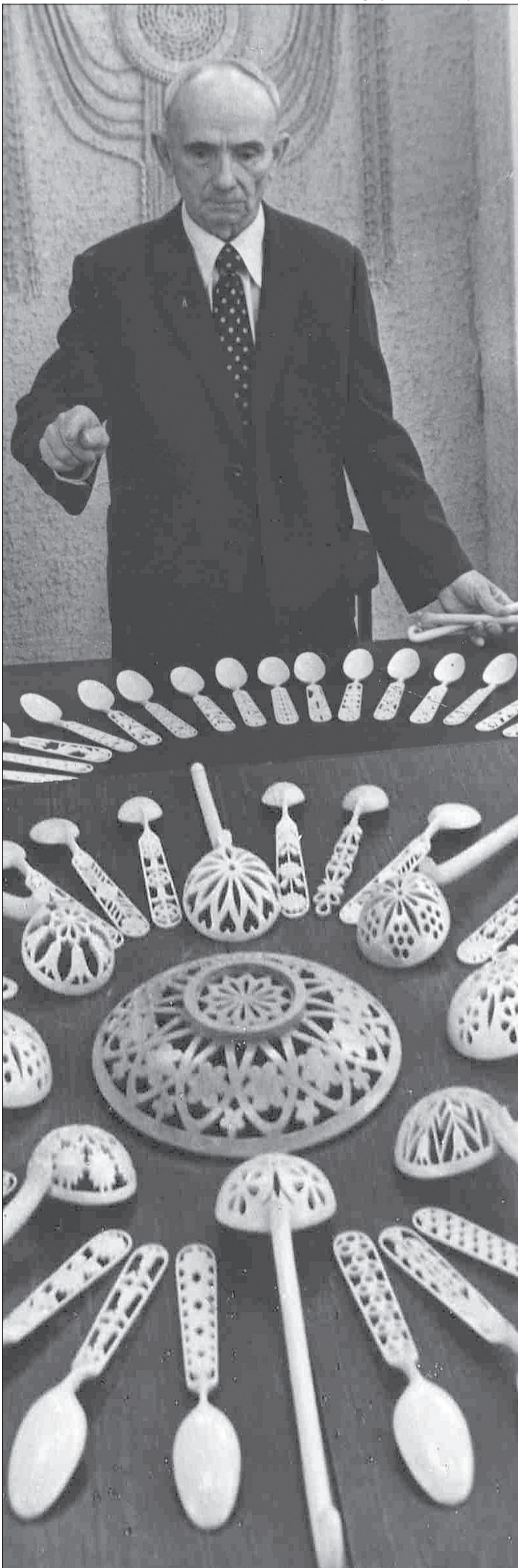
Visa filmuota medžiaga tinklalapyje
w.w.zalgiris.org

Šaukštų karalius iš Šiaulių

Augalo stiebas... lapeliai, kylantys į dešinę, kairę, į viršų. Jų daug, smulkūs. Suskaičiuoju net 95! Koks meistro, kūrėjo šis grožis, kruopštumas! Juk jie išdėstyti siauroje vos 2,5 cm pločio, 30 cm ilgio medžio juostelėje! Pakeliu tą plonytę (vos 4 mm) liepos medžio juostelę prieš šviesą. Dievulėliai! Jos centre matosi tais ornamentais lyg deimantais išpuoštas mažas kryželis!

Fotografijos iš „Aušros“ muziejaus rinkinių

Tokių dirbinėlių šiaulietis tautodailininkas Feliksas Vargonas padarė nedaug. Gal tik septynis. Visi jie išdalyti tik artimiausiomis giminėms (mat sovietmečiu tautodailininkas religinių simbolių negalėjo propaguoti). Vienas jų, kaip nuolatiniam jo personalinių parodų lankytojui, atiteko ir man, šio rašinio autoriui.

„Ant drožinėjimo apsigimęs...“

Tylioje Žalumynų gatvelėje, jaukiame, nedideliame namelyje šnekinu to nuostabaus žmogaus, dabar jau išėjusio Amžinybėn, pusseserę Silvą Vargonaitę-Vaičiulienę, norėdamas kuo daugiau sužinoti apie Felikso vaikystę, jaunystės metus. Beje, ir ji įspūdingus puošybos elementus suklostė, siuvinėdama staltieses, užvalkalus. Ji sako: „Ant to drožinėjimo Feliksas buvo toks apsigimęs. Jo tėvas - Stanislovas Vargonas - turėjo trijų hektarų ūkelį Kryžkelinės kaime - prie plento, važiuojant link Kužių. Per Pirmąjį pasaulinį karą atsitiktinė kulka peršovė Stanislovui koją. Dėl to sužalojimo jis ir mirė, kai jo vieninteliam vaikui buvo dveji metai. Per karą jų namai sudegė. Žmona su mažu vaikiuku išsikėlė į Juknaičių kaimą prie Bazilionių pas vyro brolių Vincą, kurio šeimoje jau buvo trys vaikai. Feliksiukas buvo mažiausias. Viena Vinco dukra mirė džiova. Matyt, nuo jos užsikrėtusi, susirgo ir Feliksiuko motina. Netrukus ir pasimirė. Mažylis liko visiškas našlaitis“.

Klausydamasis Silvos pasakojimo, prisiminiau, kad, atėjęs Vėlinėms, Feliksas skūsdavosi, jog nežino savo tėvų kapų. Sakydavo: „Neturiu kur ir žvakelės uždegti. Nes, matyt, kapai išnyko neprižiūrimi. Man tik pasakė, kad tėvas palaidotas Kužiuose, o mama Bazilioniuose“.

Talentas - po piemenėlio botagu...

Keturis vaikus Vinco Vargono šeima sunkiai išlaikė, todėl Feliksiukui mažam teko piemenauti. Čia, po piemenėlio botagu, kaip ir daugelio kitų to meto Lietuvos menininkų, ir prasidėjo pirmosios „meno pamokos“ - praktika. Vykai, matydami Feliksiuko išdrožtus gražius gyvulėlius, prašydavo ir prašydavo bent po vieną išdrožti ir jiems. Per tą laiką už jį net jo bandą ganydavo. Paskui džiaugdavosi, visiems rodydami tuos darbelius.

Kaip pasakojo Silva, grįžęs iš Lietuvos kariuomenės, tuos tris hektarus tėvų žemės Feliksas išnuomojo kaimynui, o pats su savo pusbroliu Jokūbu Vargonu išėjo dirbti prie kelių taisymo, akmenų skaldymo. Kaip stropus darbininkas, jis greitai tapo kelių meistru.

Bet, radęs laisvo laiko, neužmiršdavo savo giminaičių - dėdės Juozo (gyvenusį Aukštelkėje) ir dėdės Vinco vaikų, su kuriais jis po vasaros piemenavimo žiemomis lankė Bazilionių pradinę mokyklą. (Beje, ji ir liko Felikso vienintelė mokslo šventovė. Visa kita jam davė jautri, meniška prigimtis ir motinė lėmta.)

„Žiemą, kai nutrūkdavo kelių tiesimo darbai, Feliksas vis kai ką drožinėdavo. Išikūrė jis pačiuose Šiauliuose, apgriautame name - be langų, durų. Bet darbštus vaikas greitai savo būstą pasiremontavo, įsidarbino gaisrinėje, vedė. Paskui gavo mažą butelį naujai statomame rajone, jame ir išgyveno apie 20 metų, - toliau pasakojo Silva. - Tame ankštame vieno kambario butelyje jis ir sukabino savo pirmąją nuostabių drožinių kolekciją, gimusių virtuvės kampelyje, kur šalia darbo staliuko ant palangės buvo sudėti drožimo įrankiai“.

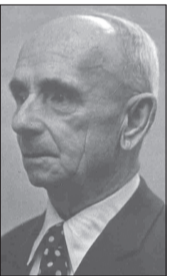
vanotas rūpintojėlis šiam pasirodė toks savas, mielas, kad jis pats pradėjo drožinėti.

Kur tik keliavo Felikso darbeliai!

Gausiausią F.Vargono drožinių - šaukštų, šakučių, samčių, plunksnakočių, rašalinių, rūpintojėlių - kolekciją, be abejonės, turi mūsų „Aušros“ muziejus. Šiaip jie išsi-barstę po margą srietę. Daug jų - pas gimines; kiti dingę po personalinių parodų, dar kiti turistų išsivežti į užsienius.

„Kai sovietmečiu apie Felikso drožinius parašė (su nuotraukomis) sąjunginė spauda, jo adresu iš visur pasipylė laišukai su prašymais ką nors iš jų išsigyti. Kreipėsi įvairūs klubai, rateliai, individualūs žmonės. Prisimenu, tokios korespondencijos priskaičiavome per penkiasdešimt“, - pasakojo S.Vargonaitė-Vaičiulienė, rodydama dar nematytus pusbrolio žaismingus darbelius - kandiškius rūkaliams, ant kurių galų

▶ Kuo daugiau turiu darbo, tuo labiau susikaupiu, pamirštu negalias, tampa sveikesnis

Feliksas VARGONAS
Tautodailininkas

Vardą davė kūriniai

Toliau apie Felikso gyvenimą jau žinau pats. Dėl savo neįtikėtinai gražių, su dideliu skoniu padarytų, gamtiniiais ažūriniais ornamentais išgrazintų (iš vientiso medžio išskobtų, o ne priklijotų) šaukštų, šakučių, samčių po kelių parodų šiauliečių jis buvo pramin-tas šaukštų karaliumi. Feliksas sakydavo: „Dideli dirbiniai - ne man. Prie dūšios man miniatiūriniai, ant virtuvės palangės telpa darbeliai“. Tačiau kas žino: jei jis būtų turėjęs tinkamas sąlygas dirbti ir mokytis - nežinia kokių darbų karaliumi būtų tapęs?

Kai 1988 metais baldų gamyklos „Venta“ kraštotyrininkams prireikė savo nariams kasmet skiriamą Mikelio prizo už uoliausią veiklą (tuomet ir aš ten dirbau, vadovavau tam būreliui) simbolio, jie kreipėsi į F.Vargoną prašydami tokį sukurti. Ir neapsiriko. Menu, radome jį tik grįžusį iš ligoninės, suvargusį. Bet jis kalbėjo: „Kuo daugiau turiu darbo, tuo labiau susikaupiu, pamirštu negalias, tampa sveikesnis!“

F.Vargonas drožinėjo ir tokius darbelius, kurie verčia juoktis. Mat ir pats jis mėgo humorą.

Ant Felikso virtuvės palangės rikiavosi vis nauji, vis gražesni dirbiniai. Draugams kalbėdavo, kad jam labai sunku gauti tinkamos medienos: šaukštams - klevo, o jo pamėgtiems rūpintojėliams - liepos. Mes, jo bičiuliai, pažįstami, ieškojome galimybių jam padėti. Menu, džiaugėmės, kai jį savo turima mediena sušėl-pė buvęs politinis kalinys (kalėjęs Vorkutoje) P.Grigas. Už tai pado-

tupi gyvūnėliai - voveraitės, kačiukai ir kt.

Keletas (o gal ir keliolika) F.Vargono darbų saugoma Dotnuvoje: jie autoriaus dovanoti savo giminaičiui - vienuoliui tėvui Pranciškui; šv.Jurgio drožiniu praturtėjo Kauno kunigų seminarija.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais F.Vargonas skubėdamas ir ypač su noru drožė rūpintojėlius. Jis sakydavo: „Tai ar ne Jis pasirūpino, kad aš, likęs visiškai našlaitis, neprazūvau? Kad gyvenime turiu galimybę įgyvendinti nuo vaikystės jaučiamą troškimą išlieti savo dūšią mene!“

Tas darbštus, subtilų grožį kūręs tautodailininkas niekada nestokojo optimizmo. Gal dėl to ir jo rūpintojėliai nėra tokie nuliūdę: jų akys žvelgia į priekį, o ne pro blakstienas į kojas. Jie tarytum ir žmogų ragina turėti vilties. Esu įsitikinęs, kad be Felikso puikiais ornamentais išpuoštų kasdienių žmonių buities daiktų, ažūrinų kryželių, kaip jis vadino, „dievukų“ ir mes būtume skurdesni, menkesni. Rašytoja Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana primena: „Niekados nepamirškime, kad, įmesdami į pasaulio išdą nors menkiausią gėrio dalelę, mes jau geriname pasaulį!“

Ir dar mažtaut: ar neverta Ginkūnų kapinėse F.Vargono kapą papuošti mediniu rūpintojėliu, laikančiu rankoje ornamentuotą klevo šaukštą?.. Toks simbolis be jokių nuorodų bylotų, kieno tai kapas!..

Danielius BALČIŪNAS